

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om den sande Christendom

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om den sande Christendom", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 216. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1826_431_2-txt-shoot-idm2613.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Om den sande Christendom.

(Slutning.)

Det Første man, ved ærlig selv at læse Skriften, for at see, om den Augsburgske Confession er ægte christelig eller ikke, kommer til den urokkelige Overbeviisning, at anden Lærdom, end den, vore lutherske Fædre bekjendte sig til, lader sig umuelig finde i det Ny Testamente, med mindre man selv lægger den deri, og tvinger den derind, det Første man gjør denne Opdagelse, da fristes man lettelig til at tænke, at hardtad alle vore Dages Skrift-Kloge er vitterlige Bedragere, og alle deres Tilhængere enten ligesaa, eller blotte Dyr i menneskelig Skikkelse, som ei føle mindste Lyst eller Trang til anden Salighed end Verden yder, og derfor ei agte det umagen værdt, enten selv at læse Skriften, eller noget Øieblik alvorlig at betænke den evige Saligheds Sag. Saa ukjærlig fristes man nødvendig til at dømme, men er man Christen, da mærker man dog strax, at det er en Fristelse af egenkjærlig Stolthed, som skal bestrides, og undskylder da gjerne, med sig selv, dem, der ere som Faar uden Hyrde. Haardere holder det vist nok at undskylde de Skrift-Kloge, der ikke saaledes som Menig-Mand kan i Sjæle-Dorskhed glemme hvad skrevet staaer, og hvad det handler om, og jeg veed intet Exempel paa, at en Læg-Mand, der opdagede de Skriftkloges Vildfarelse, og havde Dristighed nok til høirøstet at bestride den, ret overvandt Fristelsen til at fordømme Geistligheden; men dog kommer det aabenbar kun af den os alle vedhængende onde Lyst til at undskylde os selv og skyde Skylden paa Andre. Dette er en af de mange Grunde, hvorfor man maa ønske, at saalænge der skal indsnige sig Vildfarelser i Kirken, de da altid maae opdages og djærvest bestrides af boglærde Præster, thi mener de det kun ærligt med Christendommen, da maae de nødvendig snart ihukomme, at de, ved at bryde Staven over alle vildfarende og vildledende Skriftkloge bryde den over sig selv, og hvor selv Egenkjærlighed raader til Billighed, der vil den af kloge Folk altid øves, uden at de derfor ere et Haar bedre, end de, hvis Egenkjærlighed driver dem til det Modsatte, saa Fortjenesten af dette heldige Sammenstød tilhører aabenbar ene den Haand, der styrer Alt saa viselig, og leder Hjerterne som Vand-Bække hvorhen han vil. Her møder os imidlertid Fristelsen til en anden, og det en langt større, Uretfærdighed, som er den, at skyde Skylden paa den menneskelige Svaghed og Ufuldkommenhed, hvorved den i Grunden skydes paa Ham, der altid maa være retfærdig i sin Tale og reen i sin Dom: paa Gud, vor Skaber og Gjenløser, hvem al uovervindelig Svaghed og al uundgaaelig Forblindelse hos os maatte falde til Last. Her drager vor Egenkjærlighed ikke til, men fra Sandheds-Erkjendelse, og da Forholdet mellem Gud og Menneske er langt fra at være os alle saa indlysende, som Menneskenes indbyrdes Forhold, komme vi saare let til at give Gud Skylden for Alt, uden at det dog har mindste Udseende af Bespottelse, i det vi først uvilkaarlig paadigte Gud en syndig eller dog kjødelig Lighed med os, og undskylde Ham da enten, som En af os, fordi Han ikke kunde give os aabne Øine for Sandhed, eller prise Hans Kjærlighed, der skal gjøre, at Han, som En af os, ei regner det saa nøie med Sandhed, men seer igjennem Fingre med sine vanartige Børn, som finde det moersommere at høre paa hinandens Æventyr, end paa Faderens Lærdom. Har vi nu i Grunden et afgudisk Hjerte, saa vi ingen anden Gud vil tilbede, end En, der tager sig Skylden paa for al vor Ondskab og Løgnagtighed, eller seer dog gjennem Fingre dermed, som ubetydelige Børne-Streger, da lade vi os vist nok aldrig heneden overbevise om, at Skylden er vor egen, saa vi kun er forpligtede til at undskylde hverandre, fordi vi er alle skyldige, istedenfor at vi, ved fiint eller grovt at give Gud Skylden, erklære os alle for uskyldige; men har vi derimod, trods al vor Syndighed, dog i Grunden Sandhed kiær, og vil være den sande Guds Tjenere, da troe vi Ham paa Hans Ord, at for Ham har end ikke de blindeste Hedninger, end sige da vi allermindste Undskyldning, og naar vi, med denne Tro, efterspore vore Vildfarelsers Udspring og Fremgang, da see vi det daglig klarere, hvor latterligt det er, at give Gud Skylden for hvad Han aabenbart har viist, Han hader med et fuldkomment Had, og derfor altid saa kraftig forebyggede og bestreed, som vi kan tænke os det mueligt, naar Han i Naade vilde skaane, hvad der ved Hans Naade engang kunde frelses, altsaa, naar Han ei selv vilde, hvad Han forbyder alle sine Tjenere: opluge Hveden tilligemed Klinten. Boglærde Christne kan derfor umuelig stifte fortroeligt Bekjendskab med den christelige Kirkes Historie, uden, midt imellem alle de Vildfarelser og stærke Forførelser, man der seer sig omringet af, med fuldeste Overbeviisning at frikjende Ham, der i Christenheden anlagde sig en Viingård paa en frugtbar Høi, indhegnede den forsvarlig, ryddede Stenene af den, beplantede den med ægte Skud, byggede Taarnet midt deri, og udhuggede Persen, og Hvis Skyld det da umuelig kan være, at den bar vilde Druer; thi med Rette spørger Han: hvad var der vel at gjøre ved den Viin-Gaard, som blev ei gjort? og vi maae tie, tie beskiæmmede, for Ham, hvis Værk til vor Salighed umuelig kan mislykkes, naar vi i Ydmyghed vil være Hans Med-Arbeidere, men ligesaa umuelig lykkes, naar vi af

Stolthed og Selv-Klogskab foragte dette vort herlige Kald, og arbeide imod Ham, nedrivende hvad Han opbygger! Hans Plan kan vi vist nok aldrig forstyrre, men prøve vi derpaa, da hører det ikke til Hans Plan, at vi haardnakkede Syndere skal have Arv med den Isai Søn, vi forskyde, og i sin Time udleier Han da Viingaarden til bedre Arbeidere, som vil gaae ind i Hans Plan, og give Ham Æren! Saa gjorde Han fordum med Viingaarden i Palæstina, saa gjorde Han øiensynlig i Christenheden, hvergang Han flyttede Kirken og Skolen fra Østen til Vesten, og fra Syden indtil Norden, og ufornuftige, som de Umælende, maae vi da være paa aandelige Ting, om vi noget Øieblik kan indbilde os, at Husene staae fastere ved Nord-Søen, end ved Middel-Havet, naar Herren lader det storme; eller at Han skulde roligere lade os bramme med en selvgjort Christendom, til vor egen Ære, i Modsigelse med Hans Ord, og til Forhaanelse af Hans Værk 222og af alle Hans Førelser hidindtil, roligere, end Han saae paa det Samme i Ephesus og Antiochia, i Alexandrien, Corinth og Rom! Mene vi kanskee, at Han kan ikke see, hvad dog er soleklart for Hans mindste Tjenere: at det er samme Babels-Taarn, hvorpaa vi bygge, om vi end nok saa konstig stræbe at forme det efter Templets Lignelse, ja, mene vi, at Han, som forstaaer vore Tanker langt fra, skulde lade sig bedrage af vore Læbers Ord, og af den tomme Høflighed, hvormed vi omtale Hans eenbaarne Søn, Hans usvigelige Ord, og Hans rettroende Menighed i de forbigangne Dage, medens vi øiensynlig arbeide paa at gjøre Jesus Christus overflødig, Bibelen til gamle Æventyr, og hele den troende Menighed, med alle dens dybsindige, klarøiede og heltmodige Vidner, til en Hob overtroiske Taaber og ravgale Sværmere, der kun, til Trods for sund Fornuft, indbildte sig, de vare Christne; mene vi det, eller mene vi, at den Herre, som saa tit med Torden og Lynild har forstyrret slige Blændværk, og lagt alle saadanne falske Lære-Bygninger i Aske, at Han skulde nu være blevet for gammel, for svag eller for nænsom, til at fare saa grumt afsted, og i et Øieblik skille saa mange dydige og høilærde Mænd ved deres gode Navn og Rygte; nu, da bør det dog aldrig undre os, naar vi see, at Jesus Christus er dog i Dag den Samme som i Gaar, og vil ingenlunde, for at skaane vantroe Skrift-Kloge, blive til en Løgner for sin Menighed og gjendrive sig selv! Man kan derfor heller ikke med mindste Billighed forlange af Hans og Hans Menigheds Tjenere, at de skulde fortie, hvilket grueligt Spil der i de sidste Dage vidt og bredt i Christenheden er drevet med det gode Navn, hvori, efter Skriften, alle Knæ skal bøie sig, og alle Krøblinger helbredes: med Jesu Christi Navn, og da naturligviis tillige med Hans Ord, og med det vidtberømte 223Navn, der i Tidernes Løb adskildte Hans Troende, som Christne, fra alle dem, der enten slet ikke kjendte den Jesus Christus, vi tilbede, eller meende i deres egen Fornuft at have en bedre Frelser, Mester og Ledsager, end Han, den Korsfæstede, monne være. Vist nok lader dette sig ikke høit udraabe, og klart udvikle, uden det vorder til stor Skam for alle dem, der toge Deel i Spillet, og pralede under det af deres Sandheds-Kjærlig hed, deres Fordoms-Frihed, deres Dyd og Oplysning, thi slet Intet af alt dette lader sig egentlig redde, og om at redde det Altsammen maa man nødvendig fortvivle; thi vil man undskylde sig med Blindheden og forudfattede Meninger, hvor bliver da Oplysningen og Fordoms-Friheden! og vil man retfærdiggjøre Gjøgleriet med Egennytte, Menneske-Frygt og Verdens-Klogskab, hvor bliver da Retfærdigheden, Sandheds-Kjærligheden, og al den Hexemester-Dyd, hvormed man vilde forvandle den uchristeligste Lære til ægte Christendom! men bør det undre, burde det fortørne Nogen, at vor Herres Jesu Christi Ære, og Hans Menigheds Gjenløsning af Mørkets Lænker og Vildfarelsens Baand, er os, som grunde vort eget Saligheds Haab paa Christi Lidelsers Samfund og Hans Opstandelses Kraft, langt dyrebarere end alle de Skriftkloges Ære og Velstand, som have arbeidet paa at udrydde vor Herres Jesu Christi velbekjendte Tro, saavel af Skriften, som af Verden! Kan man vel med mindste Billighed forlange meer af os, som jo overvældes med de, aandelig talt, meest ærerørige Ukvems-Ord, i det man kalder os Menneske-Hadere, Overtroens Tals-Mænd, og Mørkets Apostle, hvad dog unægtelig er Navnene paa Beelzebubs Huusfolk, kan man med mindste Billighed forlange meer af os, end at vi desuagtet bevare den Rolighed, Besindighed og Billighed, ei at gjengjælde Skjælds-Ord med Skjælds-Ord, men over224lade til Ham, som seer i Løndom, og randsager Hjertets skjulte Ting, at bedømme, hvor megen Deel uvitterlig Brøde, og fremkoglet Taage havde i det uforsvarlige Spil, der dreves med det Vigtigste, det Helligste i Livet, det Klareste i hele Menneske-Slægts Levnets-Løb! Kan man endnu med Billighed forlange meer af os, da er det dog visselig ikke, at vi skulde kalde Lys, hvad der unægtelig er Mørke, Oplysning, hvad der aabenbar er Formørkelse, Aabenhjertighed, hvad der umiskjendelig er Dølgemaal, eller at vi skulde undlade, som det sømmer sig Lysets og Sandhedens eedsvorne Tjenere, at kalde alt Aandeligt med sit rette Navn, hvor ilde det saa end i Verdens Øren maatte klinge! Nei, det var aabenbar at forlange Umueligheder: aandelige Umueligheder, for hvilke vi sandelig, ei mindre end for de physiske, bør fritage hinanden: Fiender saavel som Venner, og det Alleryderste, man da i denne Henseende kan fordre af os, er, at vi udtrykkelig skjelne mellem Gud og Sandhed, som aldrig kan have mindste Skyld i Vildfarelser, og os selv, der, naar vi ere komne til Sandheds-Erkjendelse, aldrig maae glemme, at ogsaa vi foer vild, som Faarene, og at vi blive aldrig aldeles uskyldige i det Had og den Spot, vi i Jesu Navn maae bære, fordi vi blive aldrig fuldkomne heneden: renses ei fra al Kjødets og Aandens Besmittelse, før dette Paulun nedbrydes, gjennemtrænges ei før saaledes af den fuldkomne Guds og Sandheds-Kjærlighed, at Egenkjærligheden skulde aldrig gjennemglimte selv vore reneste Taler til den Herres Ære som er Reenheden selv, og til Vidnesbyrd om Ordet som Sølv syv Gange luttret!

Klart som Middags-Solen maa det da være Alle, baade Venner og Fiender, at vi, som Jesu Christi og hans Menigheds Tjenere, maatte være enten troløse Forrædere, eller magtesløse Krystere, hvis vi undlod, saa djærvt og 225klart som mueligt, at paatale Christendommens ligesaa utabelige som umistelige Ret til at være og forblive, hvad den er, og haver altid været; thi fordunkles og forvirres denne Sag, da er det aabenbar ligesaa umueligt for Hedninger at gaae over til Christendommen, som for os at vidne om dens

Sandhed; eller kan man nægte, at der tales hen i Veiret, naar man opmuntrer Folk til at blive Christne, og forsikkrer, at Christendom er Sandhed, uden først klarlig at have sagt, hvad Christendom er, og hvorved den adskiller sig fra alle andre Religioner i Verden. Visselig, man maa jo dog, naar man blot har sund Menneske-Forstand, rødme saare paa en Tids Vegne, der kalder sig oplyst, og kalder dog saadanne indlysende Grund-Sandheder i Tvivl, ja hvis Boglærde tit ei engang blues ved reent ud at nægte dem; men dog er det saa, dog træffer man idelig Skrift-Kloge, som vel forsikre os, at den Christendom, de lære, er den eneste sande, rette, ægte Christendom, men som, saasnart vi gaae dem paa Klingen med Bibelen, tage deres Ord i sig igien, ved at paastaae, det lader sig slet ikke afgjøre, hvad Christendom egenlig er. Paa denne fortvivlede Maade er det, de rationalistiske γ : selvkloge Theologer undvige Beviset for deres Christendoms Ægthed, og afkræfte, i de Vankundiges Øine, alle vore soleklare Beviser for, at, efter Skriften, er vore lutherske Fædres Christendom den eneste ægte, og at den saakaldte fornuftmæssige Christendom, der staaer aabenbar fiendtlig mod den Lutherske, som den udraaber for overtroisk, ugrundet, fornuftstridig, og demoraliserende, at denne, al christelig Tro bestridende, selvgjorte Christendom er aldeles falsk og uægte, er Antichristen-Dom!

Dette er den sørgelige Tilstand, hvori Christi Kirke, fornemmelig siden dette Aarhundredes Begyndelse vaander sig, thi i for rige Aarhundrede gik dens Fiender langt fra ei 226saa skjult til Værks som nu, da hvad der i det attende Aarhundrede af Alle erkjendtes og selv sædvanlig udgav sig for Nedrivelse af Christendommen, nu dristig udgiver sig for den ægte Christendom selv, der i den lutherske saavel som i den calvinske og catholske Kirke kun bekæmper den uægte, falske, fordærvede, Christendom! Giennemrystende for Christne er det, at see denne sørgelige Vending i Christi Kirkes Historie, sandfærdig, kort og koldt beskrevet, Aar Attenhundrede og Ti, som følger: "Man maa vel et Øieblik studse over, at der i de sidste ti Aar slet ingen mærkværdig Apologie (Troes-Forsvar) er udkommet, men denne Studsen taber sig snart, naar man betænker, at ved den tidligere begyndte, og i de sidste to Aar-Tier bestandig fortsatte, theologiske Revolution, nærmede en stor Deel af Theologerne sig saa meget til Christendommens klogeste Modstandere, at de fik saare lidt at forsvare. De Theologer, som førde Ordet, opgav nemlig saavel Spaadoms-Beviset, som alle de christelige Lærdomme, Fornuften ei begreb, lod Miraklerne skjøtte sig selv, eller lagde dog kun ubetydelig Vægt paa dem, og ansaae det for problematisk (for et stort Spørgsmaal), om der gaves en overnaturlig og umiddelbar Aabenbaring. At derimod Kirken er en, til Sædeligheds Fremme velgjørende, under Forsynets Styrelse opstaaet Indretning, og at Skriften indeholder, tilligemed Fornuft-Religionens Lærdomme, sunde moralske Grundsætninger, det maatte enhver billig Bedømmer af Christendommen indrømme"*. Schröcks Christliche Kirchengeschichte. 3. d. R. fortgesetzt v. Tzschirner. Neunter Theil. 1810. S. 526.

Saaledes tilstod, endnu 1810, den rationalistiske Theolog Tzschirner, som, mærkeligt nok, vilde slutte Kirkehistorien, at Rationalismen var en Overgang til 227Christendommens Fiender, hvorved man opgav Alt, hvad der var Christendommen egent, og beholdt kun den Fornuft-Religion, og de sunde moralske Grundsætninger, der hverken stod eller faldt med Jesus Christus og den christelige Aabenbaring: beholdt kun Skallen af den christelige Kirke, som en mærkelig Ruin, Folk nu eengang var blevet vant til at besøge, og hvor man altsaa bekvemlest kunde holde sine moralske og deistiske Forelæsninger. Sandelig, var man endnu saa aabenhjertig, da kunde megen kiedsommelig Ord-Strid været undgaaet, og da skulde man i det Mindste ei finde mig paa Kamp-Pladsen; thi jeg troer paa Ham, der har sagt: Helvedes Porte skal aldrig faae Bugt med min Kirke, og jeg veed godt, at kan Han nu ikke længer selv forsvare den, da kan vi det langt mindre. Men Tiden og Tonen har mærkelig forandret sig, som jeg før har udviklet,*¹ Betragtningen af det attende Aarhundredes Oplysning i Salighedens Sag. Theologisk Maanedsskrift, April og Mai 1825. og vil derfor her kun minde om, og det var nemt at forudsee, det maatte blive Følgen, saasnart Christendommen igien fik Apologeter, man ikke kunde slaae til Jorden med spodske Smil og djævelske Øge-Navne; thi disse Apologeter maatte nødvendig skjære de til Christendommens Fiender overgangne Theologer over een Kam med disse deres Bundsforvandre, og vise, hvor utilladeligt det var, at bruge den christelige Kirkes Skal til en antichristelig Høre-Sal, og nu var der for de til Fienden overgangne rationalistiske Theologer aabenbar kun to Ting at vælge imellem: enten at vige Kirken, eller i Fortvivlelse paastaae, at de var dens rette Eiermænd, og at Christendommens Apologeter derimod var slemme Kiætttere, Sværmere, Freds-Forstyrre og Kirke-Fiender. Det sidste 228var, hvo nægter det, et fortvivlet Indfald, saalænge der var en eneste troende Christen, som havde Mod og Mund til at vise det i hele dets Latterlighed og Selv-Modsigelse; men ikke desmindre tækkedes det dog de rationalistiske Theologer alt mere og mere, saa det er slet ikke umueligt, at Endeel af de Yngre nu staae fuldt og fast i den Indbildning, at enten er deres selvgjorte Christendom den eneste ægte, eller det er saa aldeles uafgjørligt, hvad ægte Christendom vil sige, at Deres har samme Ret til at kaldes saa, som Vores, og desuden al rimelig Formodning for sig, da de er saa mange, og vi saa faa, de saa kloge, og vi saa dumme, de saa høilærde, og vi saa vankundige, at ethvert fornuftigt Menneske strax maa tænke: hvad saamange brave, lærde, kloge Mænd udgive for den ægte Christendom, maa nødvendig ogsaa være det, med mindre Spørgsmaalet om den ægte Christendom er saa mørkt og indviklet, at det slet ikke lader sig besvare, og er da aabenbar ei heller værdt at tvistes om!

Meget uerfaren maatte man være i Verden, naar man ikke vidste, at dette er den korte Retter-Gang, de fleste Læsere, baade lærde og læge, bruge for at motivere Fordømmelses-Dommen over os alle, der nuomstunder vil kiækt forsvare den ægte Christendom mod dens Mund-Venner, der selv have gjort sig til

Værger for den christelige Kirke, som for en gammel Kiærling, der gaaer i Barndom, og veed ikke selv, hvad hun siger.

Naar vi nu foreholde disse raske Dommere Jesu og hans Apostlers Ord, som Noget, alle christelige Theologer nødvendig maae lade giælde, og som dog Rationalisterne aabenbar modsige, og paastaae at have giendrevet, da har vore rationalistiske Træ-Brødre lært dem, man skal svare: ja, hvem siger, at vi har et eneste af Jesu Ord, som vi kan stole paa, er ægte, og sagt i den Sammenhæng, det 229nu staaer! og hvad Apostlerne angaaer, da er det jo klart, de forstod ikke deres Mester, saa deres Fortolkninger og Anvendelser kan man aldrig regne.

Naar vi nu hertil svare dem, at dette aabenbar slet ikke vedkommer Spørgsmaalet om den sande 3: ægte Christendom, men et ganske andet, nemlig det om Christendommens Sandhed og Troværdighed, saa hvem der erklærer Christendommen for sand, og udgiver sig for Lærer i den, maa enten stemple sig selv til en Folke-Be drager, eller paastaae, at vi har Jesu Ord i deres rette Sammenhæng, og at Apostlerne, efter Hans Himmelfart, er Hans Ords fuldgyldige Fortolkere; naar vi indskiærpe dem denne indlysende Sandhed, da maae de vist nok enten gjøre sig til Latter, ved at paastaae, Rationalisterne veed bedre, hvad Jesus har sagt og meent, end de, der hørde hans Ord, og havde hans Aand, eller ogsaa tilstaae, at Jesu og hans Apostlers Ord skal giælde; men dermed er vi dog lige nær, thi Rationalisterne lære fremdeles, at naar man bringes i denne Knibe, skal man være snu nok til at svare: velan! Jesu og hans Apostlers Ord skal giælde, men viis os dem! beviis, at de saakaldte Apostoliske Skrifter virkelig er det, og at de er kommet uforvanskede til os! gjendriv, om du kan, vore Lærdes soleklare Beviser for Usikkerheden af den bibelske Canon, og for Textens Usikkerhed i alle Bøgerne, af hvis forskellige Læse-Maader den griesbachske Mangfoldighed kun er et kiernefuldt Udtog!

Hertil svare vi nu vist nok med Rette: hvem der kalder sig christelig Theolog, maa enten gjøre sig selv til en Bedrager, eller indrømme, at vi i det Ny Testamente har en christelig Aabenbaring, men det havde vi jo aabenbar ikke, naar baade de Bøgers Ægthed og Indhold, hvoraf vi skal øse vor Christendoms Kundskab, var usikker, saa, hvad enten det er ret eller galt, klogt eller 230dumt, maa dog enhver Theolog, der vil kaldes christelig, paastaae, trods alle de lærde Mænds Indvendinger, at Ægtheden af alle de Bøger, den gamle Kirke har overantvordet os som Apostoliske, er aldeles sikker, og at, trods alle Vari anterne, maa den Gud, der gav os Aabenbaringen, nødvendig have sørget for, at den bevaredes i Kirken uforfalsket, saa vi tør bygge paa dens Ord, da vi ellers aabenbar byggede i Luften.

Saa svare vi med Rette, og de rationalistiske Theologer, som vil beholde Navn af christelige, maae nødvendig indrømme det, naar de vil være consequente; men saavidt er det kommet i vore oplyste, philosophiske Tider, at Lærere i Israel slet ikke rødmæ ved at sige: den strænge Consequents (d. e. den strænge logiske Orden og Sammenhæng i Tankerne) den overlade vi til de dumme Orthodoxer, og tilstaae gjerne, at ingen oplyst Theolog kan være consequent. Vist nok kan vi paa det unægteligste bevise, at den Oplysning, man kun kan naae, ved at gaae i Taaget, og snakke hen i Veiret, dog neppe kan være alt det Slid og Slæb værd, den skal have kostet, eller fortjene anden Lovtale, end den, vore Satirikere pleie at hellige Dumhedens Gudinde; men naturligviis regne de Høilærde ogsaa dette Beviis til det feile Consequentsmagerie, hvoraf vi Mørkets Apostler gjøre Profession, og hvormed altsaa Fanden formodentlig har lært os at bringe den straalende Oplysning i Van-Rygte, og Disciplerne ere naturligviis ikke over men under deres Mestre, saa vi overdøves af det Skraal fra alle Sider, at det er just meget fornuftigt at være inconsequent, naar man ikke paa anden Maade kan undgaae alle de ufornuftige Paastande, vi gjør os latterlige ved, og det gaaer ypperligt an, at antage det Ny Testamente for en guddommelig Aabenbaring, hvorpaa den christelige Theologie udelukkende skal bygge, og derhos indrømme, at der i den hele Bog ei 231findes et eneste Guds Ord, hvorpaa man kan bygge, med mindre det skulde være i Jakobs Brev, som har gyldigt Vidnesbyrd af den gamle Kirke for at være u-ægte!

Dog, sæt endog, det lykkedes os, efterhaanden, hælvten med strænge Beviser, og hælvten med bidende Spot, at overbevise Rationalisterne om, at det gaaer endnu slet ikke an, at udgive sig for Fornuftens Præster, og dog lade haant om Consequentsen, og sætte en Ære i at modsige sig selv, sæt, det kunde lykkes, ved Spørgsmaal, der overgaae Mængdens Fatte-Evne, og hvor man altsaa, ved at snoe sig lidt, og tale høit travende, altid kan blænde Hoben, sæt, det lykkedes, saa var dog endnu det Brede tilbage; thi naar intet andet vil hjælpe, da siger man: velan! vi indrømme Alt hvad I forlanger: Bøgernes Ægthed og Troværdighed, og Textens Sikkerhed; men kun Texten er det naturligviis vi tale om, kun Originalen, den græske, eller bestemte: den hellenistiske, græsk-ebraiske, halv kaudervæl ske Grund-Skrift, ingenlunde den tyske eller danske Oversættelse, og nu paastaae vi, at hvem der har Grund-Sprogene ret i sin Magt, og er historisk-philosophisk trængt ind i den gamle østerlandske Tanke-Gang og Tale-Brug, hvem der altsaa, som vi og vore Mestere, er, hvad I hverken er, eller vel nogensinde bliver, ordenlig erudite, ædrue, tænkende Philologer og Philosopher, hvem der er det, indseer klart, at Alt, hvad I kalder Christendommens Grund-Artikler, forsvinder, ved nærmere Betragtning, som Dugg for Soel, eller, for at tale tydelig, som det exegetiske Mørke for Critikens Fakkell, ja som Avner for Vinden, det er: som dræbende Bog-Staver for vor levendegjørende Aand!

Her staae vi, vist nok ikke forlegne for Svar, men dog ude af Stand til paa denne Vei at overbevise Menigheden om den lutherske Christendoms Ægthed. Alle de grundede Indvendinger vi gjøre, saavel imod

Rationalisternes 232Indsigt, som mod Ærligheden af deres Adfærd, kan vi christelige Theologer kun bevise for hinanden, aldrig for Menigheden, der maatte være ligesaa lærd og klog som sine Lærere, for at kunne veie deres Lærdom og Indsigt, og naar vi føre det filosofiske Beviis for, at er der en christelig Aabenbaring, som alle Christne nødvendig maae indrømme, og kan, efter de Gud velbekjendte Omstændigheder, ikke Tusinde-Delen af de Troende læse den i Grund-Sproget, eller paa den lærde Vei giennemgranske den, da maa Gud ogsaa have sørget for, at Menigheden ikke bliver bedraget med falske Oversættelser, og have indrettet sit Ord saaledes, at det i alle Sprog, hvad Saligheds-Sagen angaaer, giver eens Mening, og er alle betænksomme, alvorlige Læsere fatteligt; dette Beviis er saa sammensat, og gaar saa dybt, at vel kun Faa af Menigheden vil have Skarphed nok i Tænkningen til klart at fatte det, især, da spidsfindige Indvendinger i denne Egn ere godt Kjøb. Det Høieste vi paa denne Vei kan drive det til at bevise klart, er udentvivl, at forholdt Sagen sig saaledes, som Rationalisterne paastaae, da burde der aldrig være Tale om en christelig Theologie, men kun om en bibelsk Philosophie, aldrig være Tale om christelig Troe, men kun hos de Boglærde om Forstand og Kundskaber, og hos Menigheden om en blind Kulsvier-Troe paa hele Geistlighedens eller paa den nærmeste Præsts Forstand, Lærdom og Redelighed. Saa meget er vist nok klart for Alle, og Rationalisterne kan da umuelig, hvordan de end snoe sig, undgaae den Dom, at de er fortvivlede Papister, som paastaae, man bliver saligst ved at troe sin egen Fornuft, og paastaae dog tillige, at Menigheden under Bands Straf ikke maa følge sit eget Hoved, men skal tage Fornuften fangen under Troens Lydighed: troe, til Trods for al menneskelig Fornuft og Forstand, at der er en guddommelig Aabenbaring, hvori 233man kun ved uhyre Lærdom, og ved med Flid at oversee Alt hvad der vil udvide vor Kundskab, endelig kan finde igjen hvad man altid har vidst, og at der, for dette aldeles overflødige Arbeides Skyld, og for at lære Folk hvad de Allesammen veed, bør være en heel Mængde Bisper, Præster og Professorer, paa hvis Forstand Menigheden skal troe, om de saa end væve og vrævle som den Bedste, og paa hvis Enighed Menigheden skal troe, hvor aabenbart de end modsige og gjendrive hinanden. At dette selvmodsigende Præste-Pavedom er det groveste, mest fortvivlede Papisterie, der lader sig tænke, det kan vi vist nok soleklart bevise, og saaledes paa det Kraftigste fralægge os den latterlige Beskyldning, at vi, som, mod Rationalisterne, ægte luthersk paastaae, at til Salighed kan den ringeste Bonde blive ligesaa klog som den lærdeste Bisp, til Salighed er enhver ærlig Oversættelse ligesaa tjenlig som Grund-Skriftet, at vi stile paa Pavedom og Præste-Herskab (Hierarchie), som vi netop af al Magt bekæmpe, med de Vaaben, hvis Virksomhed Aarhundreders Erfaring har godtgjort, medens det er klart som Middags-Solen, at er der en christelig Aabenbaring, som kun Præsterne forstaaer, da er Præsterne Herrer over Menighedens Tro, og da nødvendig, overalt hvor Troen findes, over hele Menigheden, med Sjæl og Krop, med Hud og Haar; thi hvem kan troe blindt paa den Saligheds-Vei, Præsterne beskrive, uden at følge den, hvad det saa end koster, og skulde man da end engang imellem gjøre lidt Oprør mod en Konge, der ei vilde dandse efter Præsternes Pibe, hvad da? troer man først, at fordi lærde Folk sige det, betyde Herrens Ord, paa sin Østerlandsk, det Modsatte af hvad de i vor Mund vilde sige, da behøve de lærde Folk jo kun at forsikkre, det er ligedan med de Ord: hvo som sætter sig 234imod Øvrigheden, sætter sig mod Guds Anordning, da maa man jo troe, det er christeligt at gjøre Oprør!

Dertil kan vi da vist nok paa den rene Fornuft-Vei drive det, at hvert tænkende Menneske maa indsee, deels at Rationalisterne er bedrøvelige Philosopher, hvis hele Konst bestaaer i bestandig at tage med den ene Haand, hvad de give med den Anden, og selv rive ned hvad de bygge op, og deels, at var Rationalisternes Christendom den ægte, da var den ægte Christendom Noget, alle Folk, paa Gejstligheden nær, maatte bede Gud bevare dem fra; men paa denne Vei at overbevise Andre end dem, der allerede ere Christne, og altsaa ei behøve det, om at Fædrenes Christendom var den eneste ægte, det vilde neppe lykkes, og dog findes der udentvivl i vore Dage Mangfoldige, der, uden christelig Tro, dog have saa megen Ærbødighed for den, at de antog den, naar det blev dem klart, hvad de maatte lade gjælde, naar de ei vilde være Christendommens erklærede Fiender.

Er det os nu umueligt, paa den lærd-videnskabelige ɔ: den philologiske og filosofiske Vei, at overbevise Menigheden om, at Luthers Lærdom er Christi Lærdom, er det os ligesaa umueligt paa denne Vei at bevise for Læg-Mand vor Christendoms Ægthed, som det er os let at bevise om det, Modstanderne kalde Christendom, at det er idel Gjøglerie og Selv-Modsigelse, da maa det vel for et Øieblik synes, som vi enten maatte opgive Haabet om igjen at christne Folket, eller aldeles forlade den videnskabelige Vei, og vælge den populære, practiske, moralske, eller hvad man vil kalde den Vei, hvorpaa man ikke gaaer ud fra den udvortes, men fra den indvortes Erfaring, ei fra Christendommen som Noget, der kræver Tro, men fra Mennesket som trænger til Christendom, og igjen mindre fra Ho235vedets Trang til Oplysning, end fra Hjertets Trang til Beroligelse, til et uforkrænkeligt Haab og en evig Trøst.

Der er unægtelig Meget, som tilraader udelukkende at gaae denne Vei, hvor man synes at kunne undgaae alle de Anstøds-Stene, Christendommens nyere Fiender have opdynget paa den ældgamle Saligheds-Vei, og hvorpaa man synes at maatte komme allersikkerst til Maalet; thi er Christendommen guddommelig Sandhed, maa den jo nødvendig paa det Allernøiagtigste være afpasset efter hele Menneskehedens Trang, mindre altsaa efter den særskildte Trang, der findes hos enkelte opvakte Hoveder eller lærelystne Sjæle, end efter den, alle Mennesker have tilfælles, som unægtelig er Trang til Samvittigheds-Fred, og til Trøst over al Jordens Møie, altsaa fornemmelig over den Opløsning til Jord og den Døds-Bitterhed, der nødvendig maa staae for hver levende Bevidsthed, som det Sørgeligste af alt Sørgeligt.

Vilde man herimod indvende, at paa denne Maade blev ingen Christen, uden hvem der fælde Trangen til den Guds Fred, og det evige Liv, som er os skjænket i Christo Jesu, og at dog Mangfoldige slet ikke føle denne Trang, da var Svaret let; thi det gav Herren selv, da Han sagde: ei de Sunde, men kun de Syge har Læge behov, kommer til mig, alle I, som bekymres og ere betyngede, eder vil jeg give Hvile! Hvem der altsaa ikke føler Trangen til en Frelser, og til et guddommeligt Naadens Ord og Fredens Evangelium, skal vi aldrig stræbe at overbevise om Christendommens Sandhed, da det enten maa være reent forgjæves, eftersom Christendommen forudsætter denne Trang, eller dog aldeles unyttigt, da Christendommen er aldeles ubrugbar, hvor Trangen, paa hvilken den vil raade Bod, ei findes. Aldrig maatte da Christi Kirke sørge over, at de gik den forbi, som ingen Trang fælde til dens Velsigelse, thi paa dem var den dog alle Dage spildt; men heller maatte den fryde sig ved, kun at finde dem i sit Skjød, der fælde deres Trang til det evige Livs Ord, og skjønnede paa den Lykke at have fundet hos Jesus Christus, hvad man i den hele vide Verden kun forgjæves vilde søge!

Saaledes synes da vi, som have troet og kjendt, at Jesus er Christus, den levende Guds Søn, vi, som have erfaret, at hvad Sjælen i sine helligste Øieblikke begjærede, hvad Hjertet i sin dybeste Grund sukkede efter: Rolighed under Livets Storme, Lys over Dødens Mørke, og aandelig Magt over Kjødets Lyster, at alt dette søgde vi forgjæves i os selv, forgjæves hos Verdens vise Mestere, men fandt det Altsammen hos den Jesus Christus, vore Fædre tilbad som Verdens guddommelige Frelser, fandt det Altsammen i oprigtig Tro paa det Guds Ord, vore Fædre kaldte saa, i levende Tilegnelse af den Christendom, de Ryggesløse bespottede, og de fleste Skrift-Kloge nuomstunder foragte og forskyde, det synes, som vi, der tale kun fordi vi troe, kunde, i Henseende til Menigheden, og i det Hele, til Menneskeheden, være nogenledes ligegyldige ved det gruelige Ord-Spil, man driver med de hellige Navne: Christus og Christendom, og ved den latterlige Møie, man gjør sig for at bevise, at Ingen veed, hvad der egenlig staaer i den Bog, paa hvis Ord man beraaber sig; det kan synes, men er dog ingenlunde saa.

Sandt er det vist nok, urokkelig sandt, at hvem der ikke, overbeviist af sin Samvittighed om sin naturlige Fordærvelse, og Afmagt til det Gode, og inderlig rørt af Lysten til evig at leve og see gode Dage, hvem der ikke saaledes føler sin Trang til virkelig Synds-Forladelse, Gjenfødelse, og Himmel-Brev paa det evige Liv, han bliver i Grunden, i Aand og Sandhed, aldrig Christen, om man end paa det Soleklarest kunde bevise ham, at Gud bogstavelig med sin egen Finger havde skrevet hvert Ord i Bibelen, og ei tilladt en Tøddel deri at omflyttes eller udfalde, ligesom det paa den anden Side maa være aldeles vist for hver troende Christen, som af egen Erfaring kjender Troens guddommelige Virkninger, at ethvert Menneske, der virkelig føler sin Trang, og ærlig stræber at faae den afhjulpet, vil komme til Tro paa det Fredens og Salighedens Evangelium, hvori vi med Fædrene have fundet Hvile for vore Sjæle! Alt dette er visselig sandt, og raader dette Evangelium ved en Guddoms-Gjerning virkelig Bod paa Menneskehedens Trang, da maa det nødvendig være guddommelig Sandhed, og altsaa den sande: ægte Christendom, hvis ellers den ægte Christendom er, hvad den udgives for: guddommelig Sandhed til at raade Bod paa Menneskehedens Trang. Saaledes slutte vi fornuftelig og uigjendrivelig; men bør ikke dølge for os selv, at det paa denne Maade lades uafgjort, om den Lærdom, vi forkynde, er den sande Christendom, eller ikke, ligesom da ogsaa: om Christendommen er sand eller ikke; da vi blot stræbe at bevise, at den Lærdom, vi, under Navn af Christendom, forkynde, er guddommelig Sandhed til Salighed, saa at enten maa det være den ægte Christendom, eller den ægte Christendom er ingen saadan guddommelig Sandhed til Salighed, og kan altsaa være os ligegyldig. Vi sammenblende altsaa her aabenbar to forskjellige Spørgsmaal: hvad er guddommelig Sandhed til Salighed? og: hvad er sand: ægte Christendom? og kunde da endog det sidste Spørgsmaal i alle andre Henseender være os ligegyldigt, naar kun det Første blev gyldig besvaret, saa maatte det dog ikke være os ligegyldigt, om den Lærdom, vi under Navn af Christendom forkyndte, var den ægte Christendom eller ikke; thi vi veed jo alle, at der er en gammel Religion i Verden, som kaldes den Christelige, og for denne Religion udgive vi Alt hvad vi kalde Christendom, hvorved vi unægtelig forvirre dem, vi tiltale, dersom det vi, under Navn af Christendom, forkynde ikke virkelig er det. Dette er imidlertid langt fra at være den eneste Grund, hvorfor det maa være os magtpaaliggende, at faae det tilstrækkelig oplyst, hvad der er den sande eller ægte Christendom; thi baade den daglige Erfaring, og den udstrakte, Historien giver, lærer os unægtelig, at Menneskene, ved blot at gaae ud fra den religiøse Trang, de fælde, og stile efter hvad der kunde afhjælpe den, vare udsatte for tusinde Arter af Selv-Bedrag, og samme Erfaring lærer, at i Mangfoldige, hos hvem Trangen, til Forligelse med Gud, og til Saligheds Haab, slumrede, vaagnede den netop ved Forkyndelse af et Ord, der havde gyldigt Vidnesbyrd om at medføre guddommelig Sandhed. Dette sees allerede af Hedenskabets Historie, thi uagtet den religiøse Trang, der førte til Tro paa afgudisk Hjernespind, og fælde sig derved afhjulpet, ingenlunde var den høie, menneskelige Trang, til Samvittigheds-Fred og et evigt Livs Haab, hvorom vi tale, saa viser dog Christendommens Udbredelse i Hedenskabets, at de samme Folke-Færd og de samme Mennesker, som før fælde saa liden Trang til guddommelig Oplysning og Trøst, at de nøiedes med hvad der i Grunden var Mørke og Fordømmelse, at de samme Mennesker og Folkefærd, ved Christendommens Forkyndelse vakdes til at føle det dybe Savn, den lovede dem at afhjælpe; og allerede heraf er det jo klart, baade at Mennesket, ved blot at gaae ud fra sin naturlige Trang, er udsat for det sørgeligste Selv-Bedrag, og at det for Christendommens Virkning er af høieste Vigtighed, at den kan fremtræde som guddommelig Sandhed for dem, der endnu ikke af egen Erfaring kjende dens Herlighed, og for at det kan skee, maa det nødvendig vides, hvad der er sand eller ægte Christendom, da en Lærdom nødvendig først maa være bekjendt, før noget Vidnesbyrd kan klarlig henføres til den, og stadfæste dens

Sandhed. Dog bliver dette endnu klarere, naar vi betragte Christenhedens Historie; thi i Christenheden finde vi under enhver religiøs Stræben den menneskelige Trang til indvortes Fred og Saligheds Haab; men finde tillige, at saa ofte Menneskene blot lode sig drive af denne Trang, og søgte ved Bibelens Hjelp at raade Bod derpaa, uden først at være oplyste om den sande Christendom og Bibelens rette ⚭: christelige Brug, geraadede de stedse paa sørgelige Afveie, og skabde sig en hedensk Mythologie med christeligt Skin, eller, for at tale i Kirke-Historiens sædvanlige Sprog: forvirrede de sig selv med urimelige Sværmerier og mystiske Hjerne-Spind. Grunden hertil er ogsaa let at finde, thi naar man gaaer ud fra den aandelige Trang, man føler, da gaaer man aabenbar ud fra det Dybeste, men ogsaa fra det Dunkleste i Mennesket, og dette dunkle Dyb, Hjerte-Dybet, maatte da være aldeles reent og ubesmittet, dersom vi, ved udelukkende at følge de deraf opstigende Længsler og Drifter, altid skulde søge og gribe det Sande; men nu er det aabenbart, at hvor der i Hjerte-Dybet føles Trang til Udsoning med Gud, til overnaturlig Kraft, og til det evige Livs Haab, hvor Saadant føles, der er Hjerte-Dybet langt fra at være reent og ubesmittet; thi Alt hvad der er reent, er Gud behageligt, og trænger saalidt til udsoning med Ham, som til Renselse, og overalt hvor den naturlige Trang overstiger den naturlige Formue, der er et Mis-Forhold, som umuelig kan være det oprindelige, nødvendig maa være fremkommet ved Brøde, det er: ved Brudd paa den Naturens Orden, som er den ligesaa algode, som alvise og almægtige Skabers Værk. Ligesaa240lidt derfor, som den absolut ⚭: reent Uskyldige, kan føle noget Samvittigheds-Nag, nogen Fortrydelse eller Trang til Naade og Synds-Forladelse, ligesaalidt kan nogen Skabning føle Trang til noget Høiere, end det oprindeligt laae i dens Natur, ligesaavel at naae, som at eftertrægte, saa Menneskets Fordærvelse spores ligesaa sikkert i Afmagten til at hjælpe og trøste sig, som i Samvittighedens Røst om Uvenskab mellem os og vor Skaber. Men er nu Mennesket fordærvet, er han en Synder, saa følger det af sig selv, at netop i det dunkle Hjerte-Dyb er Synden mægtigst, da den der endogsaa er ukjendelig ved Naturens Lys, og hvem kan da tvivle om, at selv de bedste Rørelser som heraf opstige, ere blandede med Ureenhed, ere besmittede, og kan derfor uden Vildfarelse umuelig følges blindt! Hvad Under da, at alle de, som vel følte, de trængde til Naade, Opreisning, Gjenfødelse, og Fornylse til et evigt Livs Haab, efter Hans Billede som skabde os, som vel følte det, og søgte Raad i de Christnes Aabenbaring; men som, uden at spørge om, hvad der var den sande ⚭: ægte Christendom, kun vilde følge deres Hjertes Drift, og efter den indvortes Erfaring bedømme, hvad der var ægte guddommeligt, hvad Under, at de foer vild, at de dannede sig saadanne Forestillinger om Troen, Gjenfødselen, Fornylsen, og i det Hele om Saliggjørelsens Orden, som tækkedes dem bedst, og lod sig bedst forlige med de syndige Tilbøieligheder, af hvilke de beherskedes! hvad Under, at en Synder, ved blindt at følge sin dunkle Følelse, drømmer sig, midt i Synden, reen og salig!

Disse sørgelige Følger har det altid havt, og maatte det have at betragte Christendommen som noget Ubestemt, man først af egen indvortes Erfaring kunde lære at kjende, og betænke vi disse Ting, som de dog vel fortjene, lidt dybere, da opdage vi, at de der mene, deres Følelse kan 241afgjøre, hvad der er ægte guddommelig Aabenbaring, i Grunden ligesaa vel nægte Menneskets Trang til en Saadan, som de der paastaae, at deres Fornuft og Erkjendelse er den guddommelige Sandheds Maale-Stok og Prøve-Steen, saa Forskjellen er kun den, at hine uvilkaarlig følge den falske Indbildning, som disse vedkjende sig i et tydeligt Begreb; thi har Mennesket Nok i sit eget indvortes Lys, da kan man længe nok tvistes om, enten dette indvortes Lys findes i Indbildnings-Kraften, i Følelsen eller Fornuften, kort sagt, om det findes i Hoved eller Hjerte, det er lige vist, at han da ikke trænger til nogen overnaturlig Aabenbaring, og det er derfor i sin Orden, at vore selv-kloge Folk nægte denne Trang, og det er en aldeles naturlig Følge, at de dermed tillige nægte Trangen til Udsoning med Gud, til Synds-Forladelse, og til Salighed af uforskyldt Naade. Havde nemlig Mennesket naturlig i sig en sikker Ledsager til al Sandhed, og en Tilskyndelse, der kun behøvede at følges, som den fandtes, for at føre til Menneske-Maalet i Tid og Evighed, da var Mennesket ikke faldet, ikke fordærvet, da var han ingen Synder, men fandtes der alligevel Synd i ham, da var det Guds Skyld, og saa gudsbespottelig og selvmodsigende en saadan Paastand end er, ligger den dog, kun mere og mindre skjult, i enhver Lærdom, der vel indrømmer Feil og Mis-Forhold hos Mennesket, men paastaaer, de ved Naturens Lys kan findes, og paa naturlig Maade rettes, saavidt det gjøres behov, og at altsaa et overnaturligt Lys og en overnaturlig Gjenfødelse og Fornylse er ligesaa overflødig, som virkelig Synds-Forladelse.

Under disse Omstændigheder synes virkelig ikke blot den christelige Kirke, men i det Hele Menneskets Saligheds-Sag at være i en fortvivlet Stilling; thi, om vi ogsaa vilde opgive Spørgsmaalet om den ægte Christen242dom, og blot holde os til det om den sande Oplysning til Salighed, var vi dog lige forlegne, efterat Critiken har gjort Bibelen ubrugbar til at være det Lys i Mørket, for Læg som for Lærd, den var for vore lutherske Fædre. Det er nemlig klart, at naar en Bog skal oplyse os om Noget, vi før ikke vidste, da maa den forstaaes bogstavelig, det vil naturligviis ikke sige, uden Sands og Forstand, saa man river Ordene ud af deres Sammenhæng, eller tager dem i en Betydning, de kun vilde have, naar Talen enten ikke var guddommelig, eller var om andre Ting, thi det er kun at fortolke bagvendt; men bogstavelig saaledes, at man tager Ordene som de falde, og spørger ei, om den Mening de give, efter vort Omdømme, er rimelig eller urimelig, men kun, om den er tydelig, og saa snart man derfor tvivler om Ordenes Ægthed, eller Oversættelsens Rigtighed, eller Talens Mening, holder Bogen unægtelig op at være et Lys, og bliver en Dunkelhed, der selv trænger til ved et Lys andensteds fra at opklares. Kan det nu ikke nægtes, at Bibelen er en saadan Dunkelhed i alle deres Øine, der nuomstunder trænge til at overbevises om, hvad der er Sandhed til Salighed, saa er det jo soleklart, at vi af den Bog paa fri Haand ligesaa lidt kan oplyse Nogen om, hvad der er Sandhed til Salighed, som hvad der er ægte Christendom; thi om vi ogsaa af Bogen selv kunde bevise

dens Guddommelighed, nyttede det dog slet ikke, naar vi ei tillige kan af Bogen selv bevise hvad den, som guddommelig Aabenbaring, indeholder.

Saaledes synes da Kirke-Lyset virkelig, een Gang for alle, at være slukt, saa enhver af os, der følge Trang til meer, end Verden kan give, og vor Fornuft begriber, maatte enten blive boglærd, for at kunne see et Lys i Skriften, eller blindt følge, hvad han fandt raadeligst: sin egen Følelse, eller en Andens Vidnesbyrd om Veien, hvorpaa han fandt Lys og Liv. Paa intet egenligt Kirke-Samfund var der da meer at tænke, med mindre en enkelt Mands Troes-Bekjendelse ophøiedes til en Troes-Regel, Menigheden underkastede sig, og Talen kunde i Øvrigt kun være om Privat-Forhold, som det, hvori Læringer staae til deres Mester, Tilhørere til deres selvvalgte Lærer; thi hvad der med verdslig Magt kunde udrettes til at fremtvinge Bekjendelse uden Tro, og Skin af Enighed, hvor ingen var, det kan naturligviis ei komme i Betragtning, hvor Talen ei er om Skin, men om Virkelighed, ei om Læbers Ord, men om Menneskets dybeste Trang, aandelige og evige Velfærd.

Kjende vi nu Kirke-Historien, da veed vi ogsaa, at dette har tildeels været Tilfældet i Christenheden, lige siden den gamle Kirkes Dage, og at Reformationen, hvis Hensigt det aabenbar var, at lade Menigheden selv see ved Himmel-Lyset, og gjøre Lærdommen uafhængig saavel af den Enkeltes Følelse, som af menneskelig Kløgt og Vidnesbyrd, at Reformationen egenlig slet ikke lægde det dødelige Saar, men forbandt det kun, saa det blev taaleligt, og forhalede den Opløsning, vi have oplevet. Det kan saaledes, ved upartisk Overveielse, ei nægtes, at Pavedømmet, istedenfor at tilintetgjøres, kun, ved at renses fra de værste Misbrug, ved at fordeles, og ved at ordnes under en fast Regel, gjordes taaleligere til en Tid; thi ethvert Kirke-Samfund, der er afhængigt af Andet end Medlemmernes Overbeviisning, har dog unægtelig kun en fremkonstlet, tilsyneladende Eenhed, da Troen, hvorpaa Alt beroer, ligesaa lidt lader sig indprænte, som fremtvinge, og Bekjendelse uden Tro er jo selv hos de ærligste Mennesker kun et tomt, og i Grunden uforsvarligt Munds- Veir. Som det forholdt sig med Troes-Enigheden, saaledes forholdt det sig, især, 244hvad Lægmand angaaer, ogsaa med Oplysningen om, hvad der var den sande Christendom, eller Sandhed til Salighed, to Spørgsmaal, alle Reformatorerne og deres Discipler bestandig forvexlede eller sammenblandede; thi hvad Sikkerhed havde Lægmand enten for Bibelens Ægthed, eller Oversættelsens Rigtighed, eller Ordenes Mening, uden Præsternes Udsagn, og hvilken Lægmand kunde heller saaledes samle og fatte hele Bibelens Indhold, at han var istand til at bedømme, hvorvidt den Lærdom, der kaldtes saa, var i alle Maader grundbibelsk eller ikke! Langt nærmere kom vist nok Præsterne Maalet, da de, ved at oplæres i Grund-Sprogene, i Historien, og i det Hele til Videnskabelighed, muelig kunde blive istand til at forvise sig om Bibelens Udspring, Indhold og rette Fortolkning; men ogsaa her var Oplysningen og Enigheden dog langt mere tilsyneladende end virkelig; thi deels var det dog kun en liden Deel af Præsterne, der kom saavidt, at de kunde læse Bibelen i Grund-Sprogene, med den Lethed og Indsigt, der unægtelig udkræves for ret at forstaae, hvad man læser, og deels var Enigheden for en stor Deel fremkonstlet ved symboliske Bøger og et derefter læmpet dogmatisk System. I det allerbedste Tilfælde var altsaa de symboliske Bøger den fælles Kilde, hvoraf man øste foreløbig Kundskab om sand Christendom og om Salighedens Vei, og man maatte da enten paastaae, at disse Bøgers Forfattere vare umiddelbar oplyste, (inspirerede) af Gud, i hvilket Tilfælde ikke Bibelen, men de symboliske Bøger blev den egenlige Aabenbaring, eller man maatte tilstaae, at man byggede sin Christendoms og Saligheds Kundskab paa et blot menneskeligt Vidnesbyrd, nemlig paa hine Forfatteres Vidnesbyrd om, hvad der var Guds Ord, og hvordan det skulde forstaaes. Hvem seer ikke her Spiren til det nu herskende exegetiske Anarchie, og sprænglærde 245Hierarchie, under hvilket enhver Boglærd tiltager sig uindstrænket Frihed til at fortolke Bibelen, som han lyster, og de Skrift-Kloge tilegne sig Ret til at bestemme, hvad Lægmand skal troe, og hvad han skal forkaste! Hvem indseer ikke, at det maatte komme dertil, saasnart enten den verdslige Øvrighed tillod de Skrift-Kloge frit at yttre deres Meninger, eller disse havde Mod og Kraft til at bryde et Tunge-Baand, hvis Retmæssighed de ikke erkjendte! Da det nu paa den anden Side er ligesaa naturligt, at Lægmand, opmuntret lige siden Reformationen til kun at troe sine egne Øine, og i den sidste Tid overtudet om, at han dog egenlig kun saa med Præsternes, at Lægmand ei mere vil troe blindt paa Præsternes Udsagn, og kan det umuelig i en Tid, da Præsterne aabenbar og hørøstet modsige hinanden, saa synes det virkelig, som alt Kirke-Samfund, i indvortes, aandelig Forstand, nu maatte op høre, og at redde Skyggen deraf i en paatvunget Ceremoni-Tjeneste, kunde naturligviis aldrig være Andres Ønske, end hvem der ansaae sin verdslige Stilling, eller høit, den udvortes Tugt for mere værd, end Samvittigheds-Frihed.

Saa fortvivlet synes virkelig Kirkens og Aabenbaringens Sag at være, og herpaa have deres Fiender grundet et sikkert Haab om deres Undergang, og herpaa støtte de uchristelige Theologer sig, naar de udraabe alle dem, der paa den praktiske Vei vil føre Andre til Fædrenes Tro, for mystiske og fanatiske Sværmere, som den verdslige Øvrighed bør binde Munden paa, saa der kan blive Fred og Enighed i Kirken, hvad, under nærværende Omstændigheder, aabenbar kun vil sige, at den blandt Theologerne herskende Dogmatik og Skriftfortolkning kan blive ubestridt, og, saavidt mueligt, paatvinges Menigheden. At ingen troende Skriftklog kan tie hertil, da den herskende Dogmatik og Skriftfortolkning, om end deres Uchristelighed 246ikke lod sig klarlig bevise, dog vare aldeles forkastelige, da de stride mod unægtelige Sandheder, og nedrive sig selv, det er vist nok, men meget var derved neppe vundet, naar man ikke tillige kunde overbevise alle sandhedskjærlige Mennesker om, at hvad Fædrene kaldte Christendom, virkelig var det; thi neppe vilde det i vore Dage lykkes enkelte christelige Skriftkloge, som det lykkedes Luther og hans Medhjelpere, at faae deres Vidnesbyrd om den sande Christendom ophøiet til Troes-Regel, og selv om det

kunde lykkes, vilde ingen christelig Skrift-Klog stræbe at faae et Vovestykke gjentaget, der vel har een saare god, men mange tvetydige Sider at betragtes fra, og som dog altid danner et Parti, om end et godt Parti i Christenheden, istedenfor, hvad ustridig er Maalet, paa Ny at forene alt Christeligt i Kirken, som var af Begyndelsen.

Har vi nu imidlertid indseet, at det Mundheld, der siden Reformationen er blevet almindeligt: ikke i Troes-Sager at agte paa menneskelige, men kun paa guddommelige Vidnesbyrd, at det var kun et Mundheld, da man tvertimod ret aabenbar byggede paa et blot menneskeligt Vidnesbyrd, nemlig paa Reformatoreernes, og det et Vidnesbyrd, som endog, strængt taget, var aldeles ugyldigt, da det ved at gjælde Bibelens eneste rette Fortolkning, gjaldt Noget, intet Menneske, uden selv at være inspireret, kan være gyldigt Vidne om, indsee vi det, og betænke derhos, at det nødvendig maa være et menneskeligt Vidnesbyrd, hvorved Christendoms-Kundskaben forplantes, og at Talen om et guddommeligt Vidnesbyrd, uden Mirakler, er tomme Ord, da er vi paa gode Veie til at finde hvad der aabenbar maa findes: en anden end den hidtil sædvanlige Maade at overbevise dem paa, der ikke veed, hvad der er den sande Christendom, men dog alvorlig ønske at lære det; thi kun om dem er Talen, kun om dem 247bekymre vi os, uden at ændse dem, der kun spørge: hvad er Christendom! ligesom Pilatus spurgde: hvad er Sandhed!

Saasart vi nemlig indsee, at det er et troværdigt Menneske-Vidnesbyrd vi behøve, for at blive sikker paa hvilken saakaldet Christendom der er den sande : ægte, da veed vi ogsaa, hvor et saadant Vidnesbyrd maa være at finde, thi det maa nødvendig findes i Kirkens Historie, saa sandt den christelige Kirke har en Historie, hvad den umuelig kunde have, dersom Ingen havde vidst hvad Christendom var; thi da havde den hverken kunnet bekjendes eller bestrides, og endnu mindre udrettet Noget, som var værdt at mindes.

Har vi nu først gjort den Opdagelse, som det er underligt, man nogensinde skulde behøve at gjøre, at det er i Kirke-Historien vi ene kan finde paalidelig Oplysning om, hvad der oprindelig har været Christendom, og maa da til Verdens Ende blive ved at være den eneste sande eller ægte Christendom, da er det langt fra, vi ved denne Opdagelse fjerne os fra Bibelen, men vi komme tvertimod til den fra den rette Side, og finde i et troværdigt Vidnesbyrd den Oplysning vi søge. Det Ny Testamentes historiske Bøger tage vi nemlig da for hvad de først og fornemmelig ere, for et menneskeligt Vidnesbyrd om den christelige Kirkes Stiftelse og det christne Navns Oprindelse, altsaa for den ældste Kirke-Historie, der, hvis den ikke er et grovt Bedragerie, er samtidig med de Begivenheder, den fortæller, og et Værk deels af Kirkens jordiske Bygmestere (Apostlerne) selv, og deels af deres første Discipler. Ved saaledes at betragte de fire Evangelier og Apostlernes Gjerninger hverken for mere eller mindre end de selv udgive sig for, altsaa for en sandfærdig og paalidelig Historie om Jesu Christi og hans navnkundigste Apost²⁴⁸lers Liv og Lærdom, samt Lærdommens første Udbredelse, derved undgaae vi unægtelig alle de Vanskeligheder, hvori vore Fædres Theologer udviklede sig selv, ved, uden mindste Hjemmel at paastaae, det ikke var et menneskeligt, men et guddommeligt Vidnesbyrd, ikke en Historie, men en Aabenbaring, vi her havde for os. Denne aldeles grundløse og bagvendte Paastand, hvormed man aldeles forrykkede den kirkehistoriske Synspunkt, havde desuden den sørgelige Følge, at man, ved en haartrukken og uforsvarlig Fortolkning, stræbde at skjule den Uoverensstemmelse i Smaating, som netop forøger Evangeliernes historiske Paalidelighed, men som naturligviis ei kunde eller maatte findes i et guddommeligt aabenbaret Ord! Forudsat nu, at den evangeliske Kirke-Historie er ægte, da have vi unægtelig en gyldig Oplysning om den oprindelige, altsaa om den eneste sande Christendom; thi sæt ogsaa at Apostlernes Beretninger om Herren, og Lucæ om Apostlerne var upaalidelige, saa vare disse Skrifter dog lige paalidelige, som en Efterretning om den sande eller ægte Christendom; thi Apostlerne og deres Discipler var unægtelig de første Christne, og deres Christendom, den være i Øvrigt sand eller falsk, Foster af Ærlighed eller Bedragerie, deres Christendom er unægtelig, som den oprindelige, ogsaa den eneste sande, saa hvad der, i vitterlig Uoverensstemmelse dermed, kalder sig Christendom, tillyver sig kun Navnet.

At nu Evangelierne og Apostlernes Gjerninger, naar disse virkelig er et Værk af de første Christne, aabenbar vise, at den ældste, eneste sande Christendom var i Grunden ganske den samme, som vi finde bekjendt i den Augsburske Confession, og bestridt i Alt, hvad der bestrider denne, det har jeg paastaaet, og stræbt at vise, men kunde viist endnu langt klarere, naar jeg havde givet Udsigten over den evangeliske Christendom fra et reent kirkehistorisk 249Stade, istedenfor at jeg blot gav den, som en betænksom luthersk Theolog, der ei turde adskille Spørgsmaalet om den apostoliske Christendoms Skikkelse, fra det om Apostlernes egne Ord i deres Skrifter.

Herved komme vi da saavidt, at alle Boglærde, som kan Græsk, og virkelig ønske at vide, hvad der er den sande Christendom, maae herom blive enige; thi Evangeliernes historiske Stil er for klar, til at lade Meningen blive tvivlsom, og deres Ægthed er af den gamle Kirke saa gyldig bevidnet, at Ingen som kjender Vidnesbyrdet, kan drage dets Gyldighed i Tvivl, med mindre han endelig vil tvivle, og Sligt ændser ingen Alvors-Mand, som meget godt veed, at man, uden aabenbar Selv-Modsigelse, kan, naar man vil, drage alt Historisk, lige indtil sin egen Tilværelse, i Tvivl.

Saa er det med de Boglærde, men nu Lægmand! kan man sige, at dette Vidnesbyrd ogsaa, egenlig talt, er et Vidnesbyrd for ham, af Andre, end os Boglærde, der forsikre ham: saa have vi fundet det? Nei, for Lægmand er det kun vort Vidnesbyrd, som han vel vover langt mindre ved at troe, end de, der troede

Fædrenes Theologer, da det er Noget, ærlige Mænd kan være gyldige Vidner om, men som dog, naar det kjækt modsiges af andre Boglærde, kan, mod hans Villie, blive ham tvivlsomt.

Hvad vi altsaa hidtil have vundet ved at gaae den historiske Vei, er kun, at vi have fravristet Theologerne af Profession den Kundskabs-Nøgel, de misbrugde til at laase den Kirke-Dør med, de kaldtes til at oplade, at vi have fravristet dem, der ei selv vilde gaae ind, og forhindre Andre, Kirke-Nøglen, og rakt den til alle Boglærde, som kan læse Græsk, og agte det Umagen værdt at adspørge Kirke-Historien om Kirke-Lyset! Vist nok er herved Meget vundet, i en Tid, da de Studerendes Tal 250er stort, det græske Sprog langt bedre dyrket end forhen, og Kirke-Historien aaben; thi naar Menigheden skal grunde sin Christendoms-Kundskab blot paa nogle Boglærdes Vidnesbyrd, da bliver dette aabenbar mere umistænkeligt, jo mindre Vidnerne dermed kan tænkes at have anden Hensigt, end den at oplyse deres læge Brødre om Sandheden, og det er soleklart, at en Boglærd, der intet andet Forhold har eller vil have til Menigheden, end det, enhver Christen har til sine Med-Christne, er et langt uafhængigere og ubestikkeligere Vidne om hvad han fandt i Kirke-Historien, end Nogen af os, der selv optraadte som Lærere i Kirken, udgangne af en vis theologisk Skole, med særegne Forpligtelser og Synsmaader. Vilde man indvende, at denne Vinding dog var mere tilsyneladende end virkelig, fordi de utheologiske Boglærde nuomstunder sjelden bekymre sig stort om Christendommen, da kunde denne Indvending paa flere Maader afkræftes, og den bortfalder ganske, naar man betænker, hvor nemt det dog i Grunden er for den dannede Lægmand, naar han føler Drift dertil, at lære Græsk, og selv blive det troværdige Vidne, han savnede.

Var der nu ingen Udvei til at skaffe den ganske Menighed et fuldgyldigt Vidnesbyrd om, hvad der i Grunden er den sande eller ægte Christendom, da maatte det være alle christelige Boglærde en Saligheds-Sag, at udbrede græsk Sprog-Kundskab i Menigheden, og, hvor ei meer lod sig naae, dog gjøre de Unge bekjendt med den gamle Kirkes Historie, med de græske Bogstaver, og Brugen af et Lexikon, saa de dog, i tvivlsomme Tilfælde, til Nød, kunde see med egne Øine. Hvor endelig ei engang dette lod sig opnaae, maatte vi trøste os med, dog at have gjort det Yderste til at bygge Menighedens Overbeviisning paa en fast Grundvold, og at de, der ei engang havde Lyst og Nemme til at lære Saameget, i det Hele vel vare uskik251kede til at skjelne, efter Andet end Følelsen, mellem paalidelige og Upaalidelige Vidnesbyrd.

Men, saa vist som det er, at Menigheden paa denne Maade vilde gjøre et Fremskridt i christelig Oplysning, der om ikke aldeles løste, dog linnede det Stavns-Baad, den i mange Aarhundreder har baaret: under det romerske Pavedom med dybe Suk, under det Sachsiske, i det mindste hos os, med velgrundet Taalmodighed, men under det rationalistiske med himmelraabende Jammer-Skrig; saa vist som dette er, og saa vist som denne Menighedens christelige Oplysning og Frigjørelse skal være alle Boglærde en Samvittigheds-Sag, saa vil vi dog ikke dølgge for os selv, at det med Frugterne af denne Bestræbelse har langt Udseende, og at dog Menigheden trænger til hastig Hjelp, for at kunne afkaste det rationalistiske Pave-Aag, uden at blive til Priis for alle et fanatisk Anarchies rædsomme Udsvævelser.

Det er nemlig aabenbart for Alvors-Mænd af alle Partier og Bekjendelser, at den saakaldte Fornuft-Christendom ingenlunde er fyldestgjørende for noget Hjerte, der ei kan tage sig det saare let med Samvittighedens Bebreidelser og Bekymring for Saligheden, og det aabenbares daglig mere, at der dog endnu banker mangt et Hjerte i Støvet, som, hvad saa end Theologerne sige, krymper sig vaandefuldt under Følelsen af sin Brøde, og maa briste i Fortvivlelse, hvis det ikke læges med Gileads Balsam, ved en Naades-Røst fra det Høie, og et levende Saligheds-Haab. Og hvad maa nu Følgen blive, i en Tid, da selv Tilliden til Guds Ord i Skriften er rystet i sin Grundvold, end sige da Troen paa en vis ene gyldig Fortolkning, der er saa godt som aldeles, og, som det synes, uigjenkaldelig forsvundet! Hvad kan Følgen blive, efter den menneskelige Sjæls Love, og Historiens eller Erfaringens Vidnes252byrd gennem de lange Tider, hvad kan den blive Andet, end at Alle de, som meer eller mindre bekymres for Sjælens Frelse, eller dog for en Vaaben-Stilstand i Hjertet, enten selv udlægge og anvende Skrifterne, efter Hjertets Lyst, eller vælge sig Lærere i Hobetal, som Ørene kløe, kaarende sædvanligst det Sværmerie med christeligt Skin, som stærkest beruser, og saaledes viser den mageligste Saligheds-Vei! Sandelig, troe Rationalisterne virkelig, at deres iiskolde, forskruede Moralisering, der unægtelig er et dødt Sprog for alle Hjerter, og Mesopotamisk for de Enfoldige, at den, om den saa ogsaa stod i Pagt med al Verdens Bolt og Jern, at den kunde forhindre bekymrede Sjæle fra at søge deres Trøst, hvor de troe at finde den, eller fra at udtrykke deres Glæde, naar de mene at have fundet den; troe Rationalisterne virkelig det, da beherskes de unægtelig af den blindeste Overtro, der har været i Verden; thi da troe de, trods al sund Fornuft og Historiens klare, fuldgyldige Vidnesbyrd, at man i Aandens Verden kan med Vand slukke brændende Olie, ja, at Kjød kan dræbe Aand, at den Olie man kaster i Ilden skal ikke nære, men dæmpe den!

Vi som troe, og vide, hvem vi have troet, vi kan umuelig enten være blinde for Uveiret som truer, eller uforstandige nok til at tænke, det lader sig fordrive med lydende Malm og klingende Bjelder, vi kan umuelig være ubekymrede, ved den Tanke, at vi, indskrænkede til den praktiske Vei, selv maae synes at give dem, der ene følge deres Hjertes Trang, om ikke Samtykke, saa dog, ved noget Lignende, Mod, vi kan umuelig see os stædte midt imellem systematisk Vantro og regelløs Gudelighed, uden at sukke dybt over de farlige Tider, vi have oplevet, og uden Ængstelse for, at naar vi arbeide ivrigst, og naar vore Bestræbelser krones med det heldigste Udfald, vi da ikke have ført eller kunnet føre den Kreds der samlede sig om det Livets 253Ord, vi forkyndte, ind i vor Herres Jesu Christi urokkelige og udelelige Kirke, men kun i en Skole, som, er den end

bygget paa Kirkens Grund med uskyldige Hænder, dog er et Menneske-Værk, der skal ældes som et Klædebon og synke sammen i sit Støv! Jeg veed det vel, at vore selv-kloge Israels Lærere kalde alle saadanne Bekymringer, om ei aldeles hykkelske, saa dog sværmeriske, og hvor skulde de Andet, som ikke levende føle, at kun da er vi Noget i den Høiestes Øine, naar vi i vore egne er et Intet, naar den Herre, som er vort Lys, vor Salighed og vor Livs-Kraft, naar Han, Hans Ære, Hans Seier, Hans Krone er os Alt! Det har jeg derimod levende følt, og da fandt jeg, under Bekymringen for den adspredte Hjord, hvis Hyrde jeg ei maatte lade mig ansee for, om jeg end kunde vundet Udseende deraf, og som jeg ligesaa lidt maatte lede til nogen Anden, end til Ham, hvis Leie-Svende vi alle ere, som kan ei staae for Ulven, ei væрге os selv, end sige Hjorden, da fandt jeg Vidnesbyrdet, fuldgjaldigt for os alle, for Læg med Lærd, det levende Vidnesbyrd, som gik fra Mund til Mund i Christi Kirke, uforandret gennem alle Omskiftelser, uafhængigt af alle Skoler i Christenheden, af alle Partier blandt de Skrift-Kloge, og nu var Sorgen slukt, nu var min Bedrøvelse forvandlet til Glæde, thi nu kunde jeg svare hvert Menneske, som spurgde mig, hvad der i Grunden var den sande : ægte Christendom, uden at forlange Tro paa min Ærlighed, end sige paa min Tro, min Kundskab og Indsigt. Nu kan jeg svare enhver Spørger: ikke sandt, naar du spørger om den sande : ægte Christendom, da mener du dermed de Christnes Tro og Haab, thi mener du ikke det, da er Christendommen i Grunden dig, og dit Spørgsmaal mig en ligegyldig Ting; men naar du mener det, da er Svaret let; thi havde de Christne ikke den Tro og 254det Haab, de fra Arildstid bekjendte sig til, og døbdes paa, da havde de naturligviis slet intet, hvad vi dog ikke, uden den høieste Ukjærlighed, og aabenbareste Uforstand, kan forudsætte om de utallige Millioner, som vedkjendte sig denne Tro og dette Haab, og hvoraf Mange havde Bekjendelsen kjærere end Livet, og havde blot en Eneste af dem den Tro og det Haab, de Alle bekjendte, da havde han unægtelig den eneste sande : ægte Christendom; thi det er unægteligt, at hvem der troer og haaber hvad alle Christne bekjende, de, og de allene er de sande : ægte Christne, medens de, der vel bekjende, men ikke troe og haabe det Samme, enten hykle, eller tale hen i Veiret.

De Sprænglærde maae nu lade saa haant om dette, den ganske christelige Kirkes Vidnesbyrd, som de vil, det er dog lige vist, og lige indlysende, at et gyldigere Vidnesbyrd om hvad de Christne troede og haabede, altsaa om den sande : ægte Christendom, kan der ikke gives, og Magen dertil lader sig med al muelig Lærdom umuelig finde i al Verdens Bøger, og det er os Nok, da vi jo ikke vil overbevise dem om den christelige Troes Beskaffenhed, hvis Lyst det er at tvivle, men kun dem, der foruroliges af Tvivl, og ønske at vide, hvad man skal troe, for at være en Christen.

Alt hvad de Skrift-Kloge med noget Skin herimod kunde indvende, var, at den apostoliske Troes-Bekjendelse, om hvilken vi tale, synes at være deels saa indskrænket, og deels saa ubestemt, at dens Vidnesbyrd om den sande Christendom, med al sin ubestridelige Gyldighed, er utilstrækkeligt; men Svaret er let; thi for den Drukne er alt Røret Noget, og den mindste rodfaste Kvist paa Flod-Bredde saare meget, end sige da en Baad, om end lille og skrøbelig: paa en Tid, da Spørgsmaalet om den sande Christendom, ikke blot ved mange uundgaaelige Sammenstød, men ved mangfoldige Skriftkloges lærde og 255flittige Arbeide, er blevet saa udviklet, at selv den Boglærde maa prise sin Lykke, naar han nogenledes kan oprede det, paa en saadan Tid maae unægtelig alle, hvem der for Alvor spørge om Christendom, prise sig usigelig lykkelige, ved at finde Spørgsmaalet besvaret af saa troværdige Læber, som hele den christelige Kirkes unægtelig er i denne Sag, om saa end Svaret skulde lade noget tilbage for Ønsket. Utilstrækkelig kan imidlertid den Christendoms-Kundskab, Kirken fandt tilstrækkelig, i Grunden ikke være, med mindre den christelige Tro er utilstrækkelig til Salighed; thi denne sin Tro er det jo Kirken har bekjendt, og hvem der i mindste Maade er bekymret for sin Salighed, kalder visselig ei den Kundskab, der viser ham Salighedens Vei, utilstrækkelig, om der end er meget Andet, han gjerne gad vidst.

Dog, dette siger jeg kun, for at vise, hvor let det er at afvise alle de Lærdes fornemme Indvendinger mod hele Menighedens ulærde Troes-Bekjendelse; thi jeg finder, at netop hvad man kalder dens Utilstrækkelighed, er en af dens store, berømmelige Egenskaber, som gjør, at den ikke adsplitter de Christne, men forener dem, og den har beviist sin vidunderlige Bekvemhed dertil, ved, selv under de mest rasende Stridigheder mellem Christenhedens Skrift-Kloge, at være, hvad de gjensidig indrømmede, altsaa var enige om. At imidlertid ogsaa denne Troes-Bekjendelse lader sig mistyde, det er ganske sandt, men hvem der kan optænke Ord, der ei lade sig mistyde, han maa aabenbar være klogere end Gud, og da dog Ingen af os er det, vil det uden tvivl være klogest ei at fuske paa et Mester-Værk, der skulde fordunkle vor Skabers; men trøste os ved, at har Christi Kirke, trods al Mistydning og Fordreielse, saavel af dens Troes-Bekjendelse, som af dens hellige Skrift, hidindtil staaet lige urokket, da skeer det vel ogsaa fremdeles, og 256med dette Haab vil vi gladelig bemærke, at den Apostoliske Troes-Bekjendelse, ved sin historiske Form, og mageløse Klarhed i hvad den vil udtrykke, ei lader sig mistyde, uden vitterlig Falskhed, som er det Ukrud, ingen menneskelig Haand i Kirke-Marken mægter at opluge! At ægte lutherske Præster i denne Troes-Bekjendelse nødig savne adskillige Bestemmelser, der forekomme dem hardtad uundværlige, det er ganske sandt, og det har jeg selv følt; men Uchristen maatte man være, for, med sit Synes at ville trodse den apostoliske Kirke, der, nødvendig med Apostlernes Samtykke, erklærede denne Bekjendelse for tilstrækkelig, og erklærede derved ethvert Spørgsmaal, den ikke afgjorde, for Noget, enhver Christen, paa eget Ansvar, maatte have Lov til at besvare sig, efter Skriften, som han syndes, uden derfor at kunne frikjendes det christne Navn, eller udelukkes af de Troendes Samfund. Vist nok vil de romersk-catholske Præster savne langt flere, i deres Øine uundværlige Bestemmelser, end vi, da Paven og alt Paveligt nødvendig falder bort,

naar den apostoliske Troes-Bekjendelse bliver enevældig i Kirken, og Skrift-Fortolkningen, saavel som Kirke-Tjenesten, overlades til den christelige Frihed, og det turde derfor vel hænde sig, at det Parties Theologer, der bestandig førde den apostoliske Kirke i Munden, og paa det Bittreste bebreidede os en Mangel paa Ærbødighed for den, vi ei heller ganske kan fralægge os, at de vil være langt trevnere end vi, til, af sand Agtelse for Arilds-Kirken, at opgive, som Troes-Artikler, enhver maa bekjende, Alt hvad der i Tidens Løb er lagt til den første Bekjendelse, trevnere end vi, endskjøndt vi, med Morten Luther, frimodig kan sige: vi have Intet lagt dertil, uden hvad der, efter vor fuldeste Overbeviisning, stemmer overeens dermed, og er klarlig grundet i det Guds Ord, den apostoliske Kirke haver overantvordet os, til et Lys for 257vor Fod, og en Lygte paa vor Sti. Men hvad siger det i Grunden, om de Skriftkloge, her og hisset, ere villige eller trevne til at lade Sandhed gjælde, naar det kun er klart for alle hvem der spørger om christelig Sandhed, hvor den er at finde! Hvem gavner Villigheden, hvem skader Trevenheden vel i Grunden, uden dem selv, som nære og som vise den! Monne Herren behøve nogen af os, monne Aanden, som i Hans Kirke haver begyndt, gennem det lange Tids-Løb kraftig og uafbrudt fortsat den gode Gjerning, monne Han, om vi svigte, skulde fattes Viisdom, Magt eller Redskaber, for herlig at fuldende den til vor Herres Jesu Christi Dag! Alle Christne veed, hvad hertil maa svares, og alle Hedninger skal vel nødes til at see, vi tilbede ingen Afgud, vi, som bøie Knæ i Jesu Navn, og ære Sønnen som vi ære Faderen, vi stole ei paa Vind og Veir, ei heller paa vor egen Dyd og Viisdom, vi, som troe paa den Hellig-Aand, den Christi sande Statholder paa Jorden, mægtig til at opholde Kirken, og til at skjænke alle dem, Han i den forener, Syndernes Forladelse, Legemets Opstandelse og det evige Liv, Amen!

N. F. S. Grundtvig.
